

FAS VE FRANSA İLİŞKİLERİNDE SON DÖNEM GERİLİMLERİ

DR. HÜSNA TAŞ YETİM

Akademisyen MEDİPOL ÜNİ.

“

Batı Sahra'nın statüsü konusundaki rekabetin son yıllarda artması Fas-Fransa ilişkilerini de yakından etkiledi. Meselenin Fransa'yla gerilim oluşturmasının temel sebeplerinden biri Fransa'nın, ABD ve İspanya'dan farklı olarak Batı Sahra üzerindeki Fas egemenliğini tanımamış olmasıyla yakından ilişkilidir.

”

Fas ve Fransa arasındaki ilişkiler son yıllarda gerilimlerle ilerlemektedir. İkili ilişkiler, özellikle Fransa Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron'un 2021 yılında Rabat-Paris diplomatik ilişkilerinin askıya alındığını açıklamasıyla zirveye ulaşmıştı. Bu gelişmenin ardından her iki ülke de büyükelçilerini geri çekmiş ve karşılıklı resmi ziyaretler gerçekleştirilmemiştir. İki ülke arasındaki diplomatik ilişkilerin kesilmesine yol açacak düzeyde derin etkiler bırakan son

dönem krizlerine değinmek, krizlerin orta ya da yakın vadede çözülme ihtimalini değerlendirmek açısından önemlidir. Bu bağlamda, ikili ilişkilerde kriz alanı oluşturan meseleler arasında Batı Sahra meselesi ve Fransa'nın Fas vatandaşlarına uyguladığı vize sınırlaması öne çıkmaktadır.

BATI SAHRA MESELESİ VE FRANSA-CEZAYİR YAKINLAŞMASI

Batı Sahra meselesi Fas için her daim diğer tüm dış politika konularından daha öncelikli olmuştur ve ikili ilişkileri belirleyen temel kriterlerdendir. Batı Sahra meselesinin Fas- Cezayir ilişkilerinde bir çekişme alanına dönüşmesi İspanya'nın 1973'te bölgeden çekilmesini takiben 1976 yılında Sahra bağımsızlık hareketi olarak kurulan Polisario Cephesi'nin bağımsızlık ilan etmesiyle başladı. Rabat'a göre Cezayir, Fas'ın toprak genişlemesini engellemek ve Cezayir'in Atlantik'e erişimini sağlamak için Polisario'yu desteklemektedir. Bu nedenle Cezayir desteğini stratejik bir hamle olarak görmektedir.

Batı Sahra'nın statüsü konusundaki rekabetin son yıllarda

artması Fas-Fransa ilişkilerini de yakından etkiledi. Meselenin Fransa'yla gerilim oluşturmasının temel sebeplerinden biri Fransa'nın, ABD ve İspanya'dan farklı olarak Batı Sahra üzerindeki Fas egemenliğini tanımamış olmasıyla yakından ilişkilidir. Fransa, Fas'ın egemenliği altındaki bölgeye dair 2007 yılında Birleşmiş Milletler'e (BM) sunduğu "genişletilmiş özerklik" teklifini ve BM'nin bu konudaki çabalarını desteklemekte, Cezayir liderliğindeki istikrarsızlaştırma girişimlerine karşı çıkmakta ve Fas'ın BM düzeyindeki girişimlerini tarihsel olarak desteklemektedir. Bunun yanı sıra Fransız yetkililer, Paris'in BM Güvenlik Konseyi kararları doğrultusunda alınan adil, sürdürülebilir ve karşılıklı olarak kabul edilebilir bir siyasi çözümü savunduğunu vurgulamaktadır. Bununla birlikte Fransa'nın Fas'ın bölge üzerindeki egemenliğini tanımamış olması ve bu konuda denge temelinde bir yaklaşım takip etmesi Fas ile ilişkilerde sorun oluşturmaktadır. Fransız yetkililerin bu hususta Fransa'nın Batı Sahra'daki tutumunun sabit ve değişmez olduğunu sıklıkla ifade etmeleri dikkat çekmektedir. Fas'a göre ise

şu ana dek Batı Sahra üzerinde Fas egemenliğinin ABD, Almanya, İspanya, İsrail de dâhil olmak üzere yaklaşık 60 ülke tarafından tanınmış olması, bu konudaki egemenlik hakkının uluslararası düzeyde resmi olarak tanındığına işaret etmektedir. Dolayısıyla Fransa da bu ülkeler gibi Batı

Sahra konusunda pozisyonunu netleştirmelidir.

Uzmanlar Fransa'nın son yıllarda Cezayir ile ilişkilerinde kaydettiği ilerleme dolayısıyla Batı Sahra konusunda denge politikasını sürdürme ihtimalini kuvvetle muhtemel görmektedirler. Fas,

iki ülke arasında gelişen ilişkileri de sıklıkla eleştirmektedir. Fransa'nın Rus hammaddelerine daha az bağımlı hâle gelme çabası enerji zengini ülkelere biri olan Cezayir ile enerji iş birliğini geliştirmeye motive etmektedir. Böylece iki ülke arasındaki temaslar Fransız lider Macron'un 2023

yılında Cezayir'e gerçekleştirdiği resmi ziyaretlerle ve yine aynı yıl 23 Ocak'ta Cezayir Genelkurmay Başkanı Orgeneral Said Şangariha'yı ülkesinde ağırlamasıyla artırıldı. Bu ziyaretler sırasında iki ülke arasındaki iş birliklerinin artırılmasına dair varılan uzlaşmalar, Fas makamlarınca yakından takip edilmektedir. Cezayir-Fransa arasındaki yakınlaşmanın neticesinde 2023'ün ilk yarısında iki ülke arasındaki ticaret hacmi artış kaydederken Cezayir Fransa'ya gerçekleştirdiği gaz arzını iki katına çıkardı. Bu gelişme Cezayir'in Fransa'nın gaz alımlarının yarısını karşıladığı anlamına gelmekteydi. Bu ivme, Fransız petrol şirketi TotalEnergies ile Cezayir'in Sonatrach şirketi arasında 2003 yılının temmuz ayında petrol ve gaz üretimine yapılan yatırımlarla ve yenilenebilir enerji alanındaki iş birliğini kapsayan çeşitli anlaşmaların imzalanmasıyla devam ettirilmektedir. Fransa, gelişen ikili ilişkiler dolayısıyla Batı Sahra konusunda Cezayir ile sorun alanı oluşturabilecek olan herhangi bir hamle gerçekleştirilmemekte, denge politikasını sürdürmeye devam etmekte ve Fas'a taviz vermemeye çalışmaktadır. Fas ise Fransa'nın Batı Sahra konusundaki politikasının Fas'ın çıkarları açısından belirsizlik taşıdığını belirtmektedir.

VİZE KRİZİ

Fransa'nın Ekim 2021 ile Aralık 2022 arasında Fas vatandaşlarının Fransa'ya girişlerini zorlaştıran yeni vize uygulamaları ve kısıtlamaları iki ülke arasında aylarca süren derin bir krize yol açtı. Fransa 2022 Eylül ayı iti-

“
Fransa'nın Ekim 2021 ile Aralık 2022 arasında Fas vatandaşlarının Fransa'ya girişlerini zorlaştıran yeni vize uygulamaları ve kısıtlamaları iki ülke arasında aylarca süren derin bir krize yol açtı. Fransa 2022 Eylül ayı itibarıyla Faslılara, Cezayirli ve Tunuslulara verilen Fransa vize sayısının yarıya indirildiğini açıkladı. Fransa kararın, ülkesinde yasa dışı ve düzensiz olarak ikamet eden üç ülke vatandaşlarının ülkelerine geri gönderilmelerini sağlamaya yönelik olarak alındığını belirtti.

barıyla Faslılara, Cezayirli ve Tunuslulara verilen Fransa vize sayısının yarıya indirildiğini açıkladı. Fransa kararın, ülkesinde yasa dışı ve düzensiz olarak ikamet eden üç ülke vatandaşlarının

ülkelerine geri gönderilmelerini sağlamaya yönelik olarak alındığını belirtti. Buna göre Tunus, Cezayir ve Fas makamları kararın kaldırılmasını sağlamak için Fransa'da yasa dışı ve düzensiz göçmen hâlinde yaşayan vatandaşlarına ülkelerine dönmeleri için baskı yapacaktı. Ancak bu kararın “haksız vize reddi” olarak değerlendirilen çok sayıda Faslı vatandaş ve Sivil Toplum Kuruluşu (STK) Fransız konsolosluklarına konuyla ilgili olarak resmi şikâyetinde bulundular. Aralık 2022 tarihinde bu konuda yapılan anket verileri Fas vatandaşlarının Schengen vizesi başvurularının da reddedilmesinde Fransa'nın sorumluluk payının yüksek olduğunu göstermekteydi.

Açıklanan veriler, Fransa'nın kararını takiben geçtiğimiz yıl Faslıların Fransa Başkonsolosluğuna yaptıkları toplam 160.000 Schengen vize başvurusundan 50.000'inin reddedildiğini belirtmektedir. Bu rakamlar vize başvurusu reddedilme oranının

yaklaşık %32'lik bir düzeyde gerçekleştiğine işaret etmektedir. Bunun yanı sıra Faslıların vize başvurusu sırasında gerçekleştirdikleri harcamaların 3,8 milyon avroyu aşması ikili ilişkilerdeki vize gerginliğini daha fazla arttırdı. Bu gelişmeler üzerine Rabatlı yetkililer ve Faslı vatandaşlar vize kısıtlamalarında adil muamele çağrısında bulundular. Ayrıca Fransa'nın vize kısıtlamasıyla aldığı tedbir etkili bir stratejik çözüm getiremediği gibi lojistik sorunlara da yol açtı ve Fransa'nın uluslararası alanda imajının zedelenmesine neden oldu. Tüm bunlar karşısında Fas Dışişleri Bakanı Nasır Burita, bu kararı tarihe düşüklerini ve haksız gördüklerini açıkladı. Burita, Fas'ın yasa dışı güçle mücadele ve yasal hareketlilik konuları arasındaki dengeyi her daim yönetebildiğini ayrıca kaydetti. Bu gelişme üzerine Kral VI. Muhammed 2021 yılında Rabat'taki Fransız temsilcisi Christophe Lecourtier'in Fas Krallığına büyükelçi olarak atan-

masına ilişkin kararı onaylamadı. Fransa'nın da benzer bir hamleyi gerçekleştirmesiyle diplomatik ilişkiler 2021 yılı itibarıyla askıya alındı.

Söz konusu gerilimler üzerine Paris, Fas ile bu konuda uzlaşılı çalışmalarına başladıklarını açıkladı. Fransa'nın Fas Büyükelçisi Christophe Lecourtier 2022 Aralık ayında Fas yerel radyosu 2M'e verdiği röportajda Fas-Fransa ilişkilerinin istatistiklerle yönetilmeyeceğini ve gerekli olan resmi koşulları sağlayan her Fas vatandaşının vize alacağını açıkladı. Fransa'nın diğer üst düzey yetkilileri de bu konuda yaptıkları açıklamalarda vize kısıtlaması önlemlerinin Fransa'nın imajına zarar verdiğini ve kısıtlamaların 13 Kasım itibarıyla ilgili makamlarca kaldırıldığını belirttiler. Böylece 2023 yılında Fransa'nın Faslılara verdiği vize sayısı %80 dolayında artış kaydetmiştir.

Sonuç olarak ikili ilişkiler son yıllarda önemli krizlere tanıklık etti.

Ancak son yıllarda her iki ülkenin de krizleri yatıştırmaya yönelik karşılıklı yapıcı adımlar attığı dikkat çekmektedir. Bu kapsamda vize kısıtlaması uygulamaları kaldırıldıktan kısa bir süre sonra dönemin Fransa Dışişleri Bakanı Catherine Colonna, iki ülke arasındaki ilişkilerin kopmaktan uzak olduğuna ilişkin bir açıklama yaptı. Bu kapsamda Colonna, Emmanuel Macron ve Kral VI. Muhammed'in son aylar itibarıyla birçok kez bir araya geldiklerini ve her iki ülkenin de Fransa Cumhurbaşkanı'nın Fas'a ziyaret gerçekleştireceği tarih üzerinde görüşme gerçekleştirdiklerini kaydetti. Geçtiğimiz ay kendisinin de Faslı mevkidaşıyla uzun bir telefon görüşmesi gerçekleştirdiğini kaydeden Colonna, tüm bunların iki ülkenin de gerilimleri bir kenara bırakma iradesi olarak anlaşılması gerektiğini de vurguladı. Bunun yanı sıra iki ülke arasındaki ticaret hacminin akut krizlerden bağımsız ilerlediğini de kaydetmek gerekmektedir. Krizler zirve yapmasına karşın 2022 yılında Fransa'nın Fas'la toplam ihracatı 6,6 milyar avro olarak gerçekleşirken Fransa hâlihazırda %10'luk bir pazar payıyla ülkenin İspanya'dan sonra en büyük ikinci ihracatçısı konumundadır. Ancak İspanya ve Fas hükümetleri arasında imzalanan yeni ticaret protokolü ve Rabat-Londra arasında imzalanan ortaklık anlaşması ile Fas'ın, gerilimlerin etkisiyle Fransa'nın toplam ticareti içindeki payını azaltma sinyali verdiği belirtilmektedir. ■

